

Groepsliefde in tijden van corona

Het is begin april 2020. De wereld is in de ban van het coronavirus. Landen ondernemen verwoede pogingen om de pandemie te beteugelen, houden statistieken bij van besmettingen en overledenen, organiseren in no time extra IC-bedden, en discussiëren over hoe lockdowns de samenleving sociaal, cultureel en economisch beïnvloeden. De gevoelens van angst, onrust en dreiging onder de bevolking zijn groot. De crisis gaat over ziekte en dood, over plotseling afscheid, over eenzaamheid, over werkverlies en de gevolgen ervan. Er wordt hard gewerkt door mensen met zogeheten 'vitale beroepen' – artsen, verpleegkundigen, verzorgenden, onderwijzend personeel, agenten, militairen, et cetera. Indringende beelden uit ziekenhuizen komen voortdurend op ons af, de kranten zijn dagelijks gevuld met nieuws over corona, de talkshows worden beheerst door het virus. Maar ondanks de schare aan virologen en andere wetenschappers die ons informeren, politici die ons toespreken en aanspreken, en vele anderen die ons proberen te troosten, is er heel veel wat we niet weten en blijft de bezorgdheid groot. Over het virus en over de consequenties van de verregaande maatregelen om het virus tegen te gaan.

We zien een verscheidenheid van manieren om met de ontstane angsten, zorgen en spanning om te gaan. Sommigen ontkennen en bagatelliseren ('het is maar een griep'),

anderen negeren de oproep tot gedragsaanpassing ('mij gaat dit niet overkomen'), weer anderen zijn in paniek en bellen 112, en anderen lijken euforisch vanwege de nieuwe kansen die een 'reset' kan bieden. De meerderheid van de Nederlanders reageert adequaat: ze blijven op de hoogte van de ontwikkelingen, volgen de richtlijnen op, hebben zorg voor de ander en voor zichzelf, en bieden hulp aan.

De coronacrisis verbindt. We hebben een gemeenschappelijke vijand. '*La France est en guerre*', zei president Macron en wij krijgen de frontberichten. We zijn afhankelijk van elkaar om ervoor te zorgen dat de verspreiding een halt wordt toegeeroepen. Nederland doet een appèl op het verantwoordelijkheidsgevoel van haar burgers. 'Alleen samen krijgen we corona onder controle' stond er op de achtergrond van de laatste persconferentie. En de behoefte aan saamhorigheid, juist in tijden van onzekerheid en crisis, is groot. De nadruk in de publiekscampagnes is dan ook op 'samen'. Wij samen als Nederlanders. Wij zijn een trots volk en kunnen verantwoordelijk nemen, zei premier Rutte. En in het begin van de uitbraak prezen we onze hulpvaardigheid – 'kijk, dat is nu weer typisch Nederlands!', werd gezegd. En de Hollandse nuchterheid kwam ook van pas. Dat al die vermeende Nederlandse eigenschappen ook averechts konden werken werd pijnlijk duidelijk met de 'schijt-aan-corona-feestjes'. Maar het samen zijn (vast ook op die feestjes), het

samen goed doen, samen met elkaar, wij Nederlanders, draagt bij aan een positief groepsgevoel, een gevoel dat nodig is in tijden van crisis.

Samenwerken tussen organisaties en groeperingen is onontbeerlijk. De ziekenhuizen werken samen door patiënten te spreiden, Duitse ziekenhuizen hebben hulp aangeboden, voormalige zorgmedewerkers hebben zich bereid verklaard in te springen, vaccins worden met behulp van vereende krachten versneld ontwikkeld, mondkapjes worden centraal ingezameld. Buren doen boodschappen voor ouderen; telefoontjes, kaartjes en bloemen overspoelen de verzorgings- en verpleeghuizen. Want we kunnen ondanks sociale onthouding toch verbinden! Ik hoorde dat er kerkdiensten worden gehouden, waarbij leden van de geloofsgemeenschap middels hun portretfoto op de kerkbank aanwezig zijn. Er zijn vele creatieve initiatieven. Jeneverstokerijen maken ontsmettingsalcohol, een Vlaamse wijnboer heeft drieduizend liter wijn ter beschikking gesteld om handgel te produceren, snorkelmaskers worden ingezet ten dienste van het medisch personeel, berentochten worden georganiseerd om de kleintjes te vermaken (langs ramen waar beren in de vensterbank staan). In België gaat de beer vergezeld van meertalige gezondheidsvoorschriften. Samen iets doen, voor elkaar iets doen, is niet alleen noodzakelijk, maar het versterkt ook het geruststellende groepsgevoel. Helaas is er te weinig samenwerking waar je die eveneens hoopt te zien: de aanpak van de crisis is allesbehalve consistent en Europa-breed gecoördineerd. Dat geldt ook voor de financiële tegemoetkoming voor gedupeerde bedrijven en instellingen. De Nederlandse reactie toen Italië een beroep deed op het

Europese noodfonds was uitermate beschamend en getuigt van gebrek aan solidariteit. En het hamsteren was bepaald niet fraai – de hardwerkende zorgmedewerkers vonden na hun lange dienst de hond in de pot. Gelukkig hamsteren de Nederlanders vooral toiletpapier en geen kogels, zoals Amerikanen. De Amerikanen vrezden rellen, wij vieze billen.

Hoe ontwikkelen zich de (inter)groepsdynamieken als het draagvlak voor de maatregelen verdwijnt?

De crisis verdeelt dus ook. Er wordt naar de ander gewezen in tijden van nood. De ander als de bron van het kwaad. *'It's a China virus'*, tetterde Trump, leidende tot nieuwe grappen onder Trump-haters die zich daarvoor weer sterker verenigd voelden: *'Trump has two parts of brain, left and right. In the left side, there's nothing right. In the right side, there is nothing left'*. In het plaatsje Koewacht, op de grens tussen Nederland en België, geven de Belgen de Nederlanders de schuld voor de verspreiding van het virus vanwege de halfslachtige 'lockdown'. De Nederlanders op hun beurt verwijten hun zuiderburen dat ze, toen bij hen de horeca dichtging, vrolijk kwamen pintelieren op de Hollandse terrassen. Er zijn irritaties tussen fietsers en wandelaars: de fietsers ergeren zich aan de breed uitwaaiierende voetgangers op het fietspad ('1,5 m!'), terwijl de wandelaars verontwaardigd reageren op de langs scherpende fietsers. Allerlei oude en nieuw gecreëerde categorieën worden aangehaald

om via 'wij-zij', ons een beetje beter of veiliger te voelen. We hebben de helden en de aso's, de kwetsbare ouderen en de zich onoverwinnelijk wanende jongeren, de zwaarlijvigen versus de BMI-veiligen. Ook zijn er onderlinge vergelijkingen aangaande de diverse overheidsmaatregelen. Die Zweden, nou die durven! En welke lockdown is nu het beste, ze lijken nogal te verschillen. Tja, de intelligente natuurlijk! Narcisme van het kleine verschil?

En dan is er nog het samen weggijken. Het heeft even geduurd voordat we gingen spreken over de vluchtelingenkampen waar een virusuitbraak desastreuze consequenties zal hebben. Spreken, maar handelen? Of over de daklozen die nu eenmaal niet thuis kunnen blijven. Of over Afrika. De schrikbarende beelden van de treinstations in India hebben we gezien. Maar ook hier laten we sommige realiteiten liever niet al te zeer binnendringen: het begrip groepsimmunititeit (samen staan we sterk!), helpt de kwetsbaren te beschermen. Maar we zijn er nog niet en hebben medicijn noch vaccin. Even rekenen... 60% van 17 miljoen is... en daar 1% van is... heel veel.

De groep geeft kracht, maar sluit ook uit. Hoe ontwikkelen zich de (inter)groepsdynamieken als we ons weer al dan niet terecht veilig wanen, als het draagvlak voor de noodzakelijke maatregelen verdwijnt, als er onrust ontstaat omdat de economische gevolgen zwaarder gaan drukken dan de angst voor het virus (zoals nu al in Zuid-Italië), wat als de coronacrisis voor nu bezworen lijkt: hoe houden we de rijk geschakeerde samenleving gezond, veilig, voorspoedig en duurzaam voor iedereen?

*Door Sandra Schruijer, hoogleraar
Organisatiwetenschap aan de Utrecht
University School of Governance,
hoogleraar Organisationspsychologie
aan de Tias School for Business and
Society en directeur van Professional
Development International.*